

A XXIV-A SESIUNE ANUALĂ DE RAPOARTE PRIVIND REZULTATELE CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ANUL 1989

Lucrările acestei sesiuni s-au desfășurat la Arad între 7 și 10 iunie 1990, în organizare a Comisiei Muzeelor și Colecțiilor de pe lângă Ministerul Culturii, a Comisiei arheologice pe țară și, nu în ultimul rând, ca efort efectiv de bună organizare și găzduire, a Muzeului județean Arad. Colaboratorii și conducerea Muzeului local s-au străduit și au reușit să imprime lucrărilor, împreună cu ceilalți organizatori și cu majoritatea participanților, un spirit mai destins, dincolo de măsura evenimentelor în mijlocul cărora cu toții ne-am aflat și ne aflăm încă. Cele din urmă poate și explică numeroasele absențe de la această întrunire anuală tradițională care va trebui să-și continue șirul în scopul pe care l-a avut de la bun început, chiar cu mult înaintea cifrei instalate pe afiș: informare generală rapidă și dezbateri la obiect între specialiștii din toată țara, cunoaștere directă a rezultatelor cercetărilor, spre o creștere a calității acestora, de la programul tematic și execuție, până la valorificare. Este ceea ce și-a propus de altfel însăși Comisia arheologică pe țară în lucrările sale de la Arad, ținute înainte de începerea lucrărilor propriuzise ale sesiunii. Aceasta într-o etapă în care Comisia nou constituită, avându-l ca președinte pe dr. Constantin Preda, s-a degajat de cizlările date anterior de un cadru instituțional rigid cu subordonare cel puțin dublă și alte avaturluri asupra cărora nu mai insistăm acum.

Urmează însă și trebuie ca, în timpul cel mai scurt, angajarea Comisiei în noua formulă să devină mult mai fermă decât a putut-o arăta cu prilejul amintit. Este o împlinire care depinde direct de conturarea cit mai exactă în acest an a statutului și funcționalității Comisiei pe care o dorim benefică pentru cercetarea arheologică din România.

O expoziție de lucru cu descoperiri recente din județ și din țară a completat și ilustrat conținutul unor rapoarte: la fel și vizita din ultima zi la câteva situri arheologice. În care context vom aminti aportul direct și de suflet al doamnei Cornelia Stoica, în reinițierea și reorganizarea sesiunii din acest an.

Revenind la rapoarte, precizăm că ele s-au derulat în spațiul a șase secții (din șapte programate) repartizate pe criterii cronologice, ultimele două cuprinzând rapoartele secției a șasea din program în funcție de apropierea de o perioadă sau cealaltă. Prezentarea de mai jos se referă doar la rapoartele din program care au fost susținute de autorii lor în cele șase secții. Chiar dacă la un raport sau altul a fost prezent doar unul din autorii, am menționat în text toți autorii. Întrucât autorul acestor rânduri a fost prezent doar la secția de arheologie greco-romană, restul informărilor de mai jos au fost cumulate după cum urmează: pentru Secția I (paleolitic, neolitic) textul îi aparține dr. Eugen Comșa; pentru secția a II-a (Civilizația tracică), dr. Sebastian Morintz, iar pentru secția a IV-a subsemnatului. Pentru secțiile a III-a, a V-a și a VI-a am obținut informații de la dr. Constantin Preda, V. V. Zirra, dr. Maria Comșa, Daniela Marcu și Corneliu Beldiman, cărora le mulțumim și pe această cale. Este de la sine înțeles că am operat o unificare a prezentării, renunțând la titlurile detaliate ale comunicărilor și comprimând în măsura posibilului partea expozitivă.

Se cuvine, înainte de a încheia acest preambul, să aducem și aici un omagiu pios lui Corneliu Hălcescu, colegul nostru care, la numai 49 de ani, a plecat dintre noi spre lumea nevăzută în chiar ultima zi a sesiunii. A fost să se încheie pe maiul Mureșului o viață grea și cu multe încercări, în care cuprinderea și pasiunea pentru arheologie și istoria veche a țării au dominat neajunsuri și preocupări.

Alexandru Barnea

În secția I, „Civilizații străvechi”, rapoartele au cuprins rezultatele săpăturilor arheologice din complexe datind din epocile paleolitică și neolitică. Din 41 de rapoarte înscrise au fost prezentate 27, dintre care doar câteva au privit și descoperiri paleolitice. Mulți dintre arheologii prezenți au îmbinat cercetarea proprie cu a unor specialiști din alte domenii, fapt care a dus la o îmbogățire a documentării. La lucrările secției au participat activ, inclusiv cu o comunicare — fapt îmbucurător pentru colaborarea cu cercetătorii din țările vecine — și trei colegi de la Bekescsaba (Ungaria). Prezentăm, pe scurt, rezultatele cercetărilor raportate în secție în ordinea susținerii lor. În urma sonajului de la Partoș (punctul „Șura de Piatră”). M. Cărciumaru și H. Ciugudean au făcut, în succesiunea stratigrafică înregistrată, observația rară a unui strat cu material ceramic specific (cu torți pastilate), suprapus de un altul cu ceramică din cultura Coțofeni. La Schela Cladovei, V. Boroneanț a descoperit, printre altele,

cîteva morminte epipaleolitice, dintre care unul avea înfipite două vîrfuri de săgeți; pe același loc s-au identificat și urme de locuire din ultima fază a culturii Starčevo-Criș. În complexul de la Cladova (jud. Arad), același cercetător a identificat depuneri paleolitice urmate de altele din cultura Baden și Coțofeni și din epoca bronzului și a fierului. Din stratul în bună parte distrus din peștera Cioclovina II, T. Mariș a reușit să recupereze cîteva unelte de os paleolitice. M. Nica a continuat cercetările de la Cîrcea și în alte două așezări de același tip, la Simnic și Ghercești, precum și în cîteva așezări de tip Dudești — Vinča, dintre care trei mari au fost identificate la Podari. La Suplacu de Barcău, D. Ignat a cercetat locuințe de tip Tiszapolgar — Românești și, în alt punct din zonă, locuința aparținînd grupului Suplac, cu podea de birne sau cu podină de pietriș bătătorit. În așezarea Starčevo-Criș de la Trestiana, jud. Vaslui, de cca 250 × 160 m, cercetată de E. Păpușoi, s-a constatat existența a două niveluri și s-au făcut observații deosebit de interesante cu privire la organizarea internă a așezării; s-au cercetat și 42 de morminte aparținînd aceleiași culturi. O altă așezare de același tip a fost studiată la Covrogiu, jud. Hunedoara, de I. Andrițoiu și prezintă de asemenea două niveluri de locuire, suprapuse de un strat feudal timpuriu. În așezarea neolitică de la Iclod, Gh. Lazarovici și Z. Kalmar au continuat săpăturile la sistemul de apărare. Raportul a fost completat de G. El Susi cu studiul faunei pe baza materialului osteologic recoltat. S. A. Luca și M. Barbu au descoperit la Iosaș-Anele, jud. Arad, trei locuințe de tip Starčevo-Criș, unde o mică comunitate umană se ocupa cu exploatarea și prelucrarea silexului. La Pecica-Forgaci, S. A. Luca a cercetat o așezare de tip Bodrog-Keresztur, de formă circulară, prevăzută cu șanț, și a constatat, în al doilea nivel al așezării, existența de elemente de tip Sălcuța, pe baza cărora autorul consideră rolul important al acestei din urmă culturi în geneza celeilalte, a cărei fază clasică a fost paralelă cu faza Cucuteni A3-A4. O așezare bogată în materiale reprezentative din faza Giulești a culturii Boian au identificat Z. Kalmar și Z. Székely la Turia, jud. Covasna. În continuarea cercetărilor sale de la Radovanu, E. Comșa s-a ocupat de vestigiile unei locuințe de la baza nivelului 4, din faza de tranziție de la cultura Boian la Gumelnița. D. Șerbănescu a continuat cu descoperirea a încă 15 morminte în necropola neolitică de tip Gumelnița 2 de la Căscioarele; între acestea, 9 aveau inventar specific. În jud. Satu Mare, N. Iercoșan a descoperit și cercetat la Tășnad o a doua așezare de tip Starčevo-Criș, cu un singur nivel și un material bogat, datînd de la limitele fazelor III a și b. Tot N. Iercoșan a cercetat o altă așezare neolitică la Dumbrava, pe malul Someșului, întinsă pe cca 15 ha și avînd trei straturi de cultură (neolitic, bronz și La Tène C). În așezarea cucuteniană de la Chetrești, jud. Vaslui, R. M. Alaiiba a cercetat, între altele, o locuință cu material ceramic specific etapei Cucuteni A4; etapei A3 li corespund descoperirile efectuate de M. Mantu la Scînteia, jud. Iași. O altă așezare cucuteniană, de astă dată din faza B, este în curs de cercetare la Vorona, jud. Botoșani, de către N. Ursulescu și N. Ungureanu, care au identificat acolo și un atelier de cioplire a silexului. La Gornea, Gh. Lazarovici, A. Oprinescu și Z. Kalmar continuă săpăturile în special într-o așezare de tip Vinča A cu strat de cultură gros de 1 m. Săpăturile de salvare din zona Baci, str. Nouă, jud. Cluj, efectuate de Z. Kalmar, au delimitat mai multe straturi de cultură: neolitic timpuriu, cultura Petrești, bronz, fier, sec. VII—VIII și evul mediu. Z. Kalmar, Gh. Lazarovici și Fl. Drașoveanu au continuat studiarea resturilor de construcții din complexul de la Parța, iar Gh. Lazarovici a prezentat și un raport privind așezarea tip Starčevo-Criș de lângă Livada, jud. Cluj. M. Nica a efectuat săpături de salvare la Gîrlești, sat Ghercești, jud. Dolj, unde a descoperit 15 morminte gumelnițene. În sfîrșit, într-o expunere aparte, G. Goldman de la Bekescsaba a prezentat caracteristicile unor complexe din arealul culturii Szakalhat, cercetate în ultimul timp în Ungaria. Așa cum se arată și mai sus, este printre primele contribuții de acest fel la o sesiune de rapoarte pe țară și, sperăm noi, în viitor asemenea contribuții și cooperări se vor putea extinde, pentru o informare și cunoaștere reciprocă rapidă și eficientă.

Secția a II-a, „Civilizația tracică”, a cuprins rapoarte referitoare la descoperiri din epoca bronzului și din prima epocă a fierului (Hallstatt). Foarte sumar, prezentăm mai jos principalele descoperiri în ordine cronologică.

Cu prilejul unor evacuari masive de pămînt din punctul „Valea Mare”, situat în vecinătatea cunoscutului tell denumit Gumelnița, C. Hălcescu a recuperat printr-o săpătură de salvare 16 morminte (schelete chiricite cu orientări diferite), în care s-au găsit numeroase vase întregi de tip Cernavoda II, din etapa finală a perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului. Necropola datează din ultimele secole ale mil. III î.e.n. Menționăm că pe tellul Gumelnița din vecinătate s-au găsit cu decenii în urmă materiale de tip Foltești Cernavoda II, care atestă așezarea celor care s-au înmormîntat în punctul „Valea Mare” descoperit acum. Alte cercetări de salvare a efectuat V. Boroneanț în așezarea Glina de la Glina-Abator (București), unde s-a evidențiat un aspect timpuriu al culturii Glina, specifică începutului epocii bronzului din Muntenia și Oltenia. V. S. Nițulescu și Gh. Matei au descoperit, într-o movilă

din necropola tumulară (epoca bronzului) de la Vlădeni-Cătănoiu, jud. Ialomița, 6 morminte diferite între care unele de tip lamnaia (chircite, cu ocră, având ca inventar un silix). Între acestea se remarcă și unul cu oase de cal și o verigă de fier datînd din perioada migrațiilor. V. Sandu a prezentat, urmare a altor săpături de salvare din zona luncii Blrzești, București, descoperiri din cîteva puncte, între care se evidențiază cele din epoca bronzului de tip Tei, cu o remarcă specială asupra vaselor cu ornament striat—aspect timpuriu al acestei culturi. Dintre descoperirile lui T. Popa, C. Schuster și V. Barbu din așezările de epoca bronzului cercetate pe cursul inferior al Argeșului, se evidențiază o așezare de tip Glina (bronz tîrziu) și, inedită ca apariție în acest mediu cultural, ceramică fragmentară de tip Vučedol.

Au fost descoperite de asemenea și așezări din bronzul mijlociu de tip Tei; în afară de ceramică specifică s-au găsit și ace și podoabe de aur și argint de o mare finețe. În săpăturile (salvare) de la Mastacăn, jud. Neamț, V. Mihăilescu-Bîrliba a descoperit un mormînt aparținînd culturii amforelor sferice; autorul a evidențiat relații importante referitoare la originea acestei culturi încă destul de puțin cunoscute în acea parte a Moldovei. Noi informații referitoare la epoca bronzului au oferit și rapoartele: M. Brudiu, cercetări de salvare la Vlădești și Ijdileni (cimpia Covurlui, jud. Galați); C. Kacso și I. Stanciu, așezări de tip „Lăpuș” de la Grosii Țibleșului și Suciul de Sus, jud. Maramureș; E. Hențea și Anca Păunescu, așezarea de la Axintele, jud. Ialomița; Z. K. Szekely, așezarea și necropola de incinerare de la Ozun, jud. Covasna; L. Dascălu, necropolă de tip Noua de la Brăești, jud. Botoșani; T. Mariș, cercetări în vatra istorică a orașului Hunedoara; D. Nanu Basarab și M. Neagu, săpăturile de la Grădiștea Coslogeni 1987—1989 (traci timpurii), jud. Călărași.

Menționăm în continuare descoperirile referitoare la epoca hallstattiană. De o importanță deosebită sînt cercetările efectuate de Gh. Matei și V. S. Niulescu în așezările de la Vlădeni — „Popina Lată” și „La Vii”, jud. Ialomița, pentru descoperirile hallstattiene timpurii de tip Mediaș din zona cursului inferior al rîului Ialomița. Trebind în vestul țării, menționăm săpăturile din necropola plană de incinerare de la Ticvanu Mare, jud. Caraș-Severin, efectuate de M. Gumă, S. A. Luca și P. Rogozea, precum și cele din necropola de incinerare de la Peciu Nou, jud. Timiș și din complexele de la Remetea Mare, ambele datorate lui F. Medeleț. Ultimele două rapoarte oferă date noi ce amplifică și totodată prezintă o imagine mai clară a perioadei hallstattiene în Banat.

Cercetările lui V. Căpitanu de la Gioseni, jud. Bacău au adus un depozit de bronzuri datat în Hallstatt A₂—B₁, corespunzînd orizontului mai vechi din Moldova, cu ceramică canelată. Descoperirea oferă noi elemente de reflecție asupra originii Hallstattului timpuriu din Moldova. M. Ignat a cercetat cinci movile din cele 60 existente în necropola tumulară de la Codru, jud. Suceava, în care predomină ritul incinerăției. În inventarul mormintelor au apărut pumnale-akinakes; înmormîntările datează din sec. VI—V î.e.n. și au analogii cu cele din grupul podolian. Înainte de a încheia, mai menționăm rapoartele privind: așezarea fortificată de la Dej, cercetată de V. Vasiliev; cercetările lui S. Morintz din fortificația hallstattiană de la Babadag; săpăturile efectuate de D. Nanu Basarab în așezarea hallstattiană timpurie din zona Suceveni-Cavadinesti (punctul Stoborani), jud. Galați.

Prezentarea acestor rapoarte, precum și discuțiile adesea foarte aprinse au contribuit la o mai bună cunoaștere a problematicii istorice dintre sfîrșitul mileniului III și sec. V î.e.n. și totodată a chestiunilor care necesită noi cercetări.

Secția a III-a, „Civilizația geto-dacă”, a cuprins rapoarte privind descoperiri aparținătoare epocii La Tène clasice și tîrzii, pînă la venirea romanilor. În cazul fortificației de la Coțofeni din Dos, colectivul condus de V. Zirra și format din N. Conovici, G. Trohani, P. Ghergu și V. V. Zirra, s-a ocupat în special de tipul nou de fortificație atestat acolo, asupra căruia dealtfel s-a insistat și în cadrul discuțiilor. La Poiana, din jud. Galați, S. Teodor, M. Nicu și S. T. Tau au cercetat două obiective parțial complementare: cetățuia geto-dacică din sec. V î.e.n. — II e.n. și necropola tumulară din sec. II î.e.n. — I e.n., iar la Bunești — Averești, V. V. Bazarciuc a continuat cercetarea cetății geto-dace și descoperirilor mai vechi și s-a adăugat un lot de brățări de argint. În așezarea getică fortificată de la Satu Nou, M. Irimia și N. Conovici au identificat între altele noi prezențe de importuri elenistice și, fapt remarcabil, existența unor vestigii bastarne, pentru prima dată clar identificate în dreapta Dunării. Alte cercetări în fortificații geto-dace (dace) au efectuat I. H. Crișan, F. Medeleț și I. Andrițoiu la Cugir, V. Ursachi la Brad, jud. Bacău (de notat materialul bogat descoperit și sanctuarul identificat acolo), V. Căpitanu la Răcățău, același și V. Ursachi la Moinești, V. Sirbu la Grădiștea din jud. Brăila, M. Barbu și G. Pascu Hurezan la Săvlrșin, jud. Arad, M. Gumă și S. A. Luca pe malul Dunării la Divici Grad, jud. Caraș Severin, unde s-a identificat un turn locuință și s-a constatat folosirea pietrei și cărămizii în elevație; în sfîrșit, I. Glodariu și A. Rusu care au încheiat ce cetăți ale la fortificațiile dacice de la Porțile de Fier ale Transilvaniei (Tapae).

Atenția cercetărilor efectuate de I. Glodariu, R. Iaroslavski și arh. A. Sion la Sarmizegetusa Regia a fost îndreptată în 1989 cu deosebire asupra teraselor a IX-a și a X-a, pentru studii și conservare. De menționat la acest caiet și sanctuarul de la Racoș, cercetat de I. Glodariu. Alte așezări geto-dace au cercetat V. Sirbu la Budești, jud. Călărași (salvare) și S. Ferenczi și V. Soiom la Merești, jud. Harghita. Săpături în două necropole getice au efectuat G. Simion la Cilic-Dere (sec. VI—V î.e.n.) și V. Lungu la Tulcea (sec. IV—III î.e.n.), cercetările marcând două etape succesive cu probleme relativ asemănătoare: importuri grecești, rit-ritual ș.a. În sfârșit, unele rapoarte au avut ca obiect rezultate ale săpăturilor în așezări autohtone din epoca romană: M. Badan-Wittenberger la Buza, jud. Cluj (salvare: locuință); Gh. Lazin în complexul din sec. III de la Cehăluț, jud. Satu Mare, E. Petrișor în așezarea carpică de la Ilomienii, jud. Neamț și I. Mitrea (în secția a V-a), necropoia carpică de la Onești, jud. Bacău. Prin urmare, se poate vorbi în ansamblu de o imagine generală destul de bine mobilată cu descoperiri noi de tip I.a Tène de pe întreg teritoriul țării, începând cu primele manifestări mai bine conturate ale acestei epoci până la formele „clasice” și cele de sfârșit sezizabile în epoca romană, fie în mediul roman, fie în cel extraprovincial.

În secția a IV-a, într-un număr de 36 de rapoarte prezentate din cele 50 înscrise în program, a fost cuprinsă practic toată problematica cercetării arheologice a epocii greco-romane și romane târzii de pe întreg teritoriul țării, fie că a fost vorba de continuarea unor cercetări sistematice sau de rezultatele celor cu caracter de salvare. Prin urmare, pe una sau alta din aceste căi, rezultatele prezentate și discuțiile, destul de restrinse de timp, au adus date noi despre orașele antice vest-pontice cu viața lor neîntreruptă de la începuturile colonizării grecești până la sfârșitul antichității, despre orașele romane din Dobrogea și Dacia romană, de pe ținut și din interiorul provinciilor romane, despre așezări rurale, *villae* și necropole din aceleași teritorii, precum și despre numeroase castru din Dacia romană etc. Trebuie remarcată ca un fapt încurajator tendința de diversificare a cercetării, prin ieșirea tot mai frecventă și dincolo de mediul urban antic, ca o necesitate afirmată și cu alte prilejuri în diverse discuții ori studii. Departe de noi de a încuraja această extindere ca pe o alternativă, așa cum, din motive ori pretexte diverse s-a încercat să se susțină la un moment dat chiar în ultima întrunire a Comisiei arheologice pe țară. Cu alte cuvinte, nu putem fi de acord cu încetarea cercetărilor arheologice din mediul urban antic *sine die* sau până la refacerea unei structuri cu adevărat eficiente și calificate a Comisiei monumentelor istorice desființate abuziv în 1977. Asemenea cercetări trebuie continuate spre folosul întregirii istoriei vechi a acestei țări: ea va avea de câștigat și din diversificarea sus amintită, întrucât atât relațiile greco-indigene cit și procesul ulterior de romanizare vor fi mai bine înțelese numai prin înțesarea în paralel a cercetării mediului rural antic.

Cercetările din orașele antice de la Marea Neagră au avut, cu excepția Histriei, în special un caracter de salvare impus de lucrările edilitare și construcții din orașele contemporane care le suprapun. Colectivul care lucrează la Histria, condus de P. Alexandrescu și Al. Suceveanu, a fost prezent cu raportul celui din urmă, în colaborare cu D. Ecunegru și C. Mușețeanu, privind la ultimele rezultate obținute la una dintre cele mai mari basilici paleocreștine din sec. VI din Dobrogea, situate în centrul orașului antic tirziu. O altă mare bisălică din aceeași perioadă și de dimensiuni apropiate a fost identificată la Tomis*, cercetare prezentată de T. Cleante și în cadrul căreia este de remarcat și identificarea în aceeași zonă a unui mare amfiteatru roman suprapus de bisălică. Existența acestuia era cunoscută doar pe cale epigrafică și este pentru prima dată când el a fost localizat în teren. În imediata apropiere, cercetările de salvare au dus la descoperirea unei alte porți a cetății romane tirzii, poartă presupusă drept „cea mare” a Tomisului de către Gh. Papuc. Noi descoperiri în necropola romană a aceluiași oraș au prezentat C. Chera și V. Lungu. Alte săpături de salvare din peninsula Tomisului (sec. III—VI e.n.) s-au datorat lui C. Chiriac. Adăugate cercetărilor tonitane mai vechi, cele din 1989 au permis și o reconsiderare a tramei urbane în viziunea arh. T. Bănică. E. Bărlădeanu și O. Bounegru au prezentat, în cazul Callatidei, descoperiri interesante din necropola tumulară de la nord de oraș.

* Urmele acestei basilici monumentale, mult distruse și de executanții lucrărilor edilitare moderne, au fost din păcate suprapuse încă din vara anului 1989 de fundațiile unei construcții mari ce urma să devină un hotel al fostului p.e.r. O comisie întocmită ad hoc la apelul Muzeului din Constanța la începutul anului 1989 (din care au făcut parte dr. Al. Suceveanu, arh. A. Sion și subsemnatul) a reușit totuși, având girul Comisiei arheologice și al fostului CCES, să obțină amlnarea lucrărilor de fundare în scopul cercetării zonei de către un grup de arheologi constănțeni. S-a obținut atunci, totodată, și modificarea proiectului inițial în sensul cruțării ruinei și a unui acces la aceasta sub noua construcție (AB).

Rămânind pe teritoriul Dobrogei, în interior și pe *limes*, informațiile comunicate sînt foarte numeroase. La Tropaeum Traiani, M. Barnea și arh. M. Mărgineanu Gîrstoiu au înregistrat printr-o serie de secțiuni și sondaje date importante noi privind orașul roman timpuriu. La Capidava, prezentarea descoperirilor, între care menționăm identificarea probabilă a instalației portuare romane, a fost pentru prima dată după mulți ani însoțită de un relevu detaliat întocmit de arh. A. Sion: raportori: R. Florescu, G. Ceacalopol, Z. Cavacef, N. Georgescu, C. Matei. Cercetările de detaliu continuale la Dinogetia de M. Barnea au arătat, între altele, dispunerea în pantă a unor construcții romane tîrzii, uneori chiar de la o încăpere la alta, iar la Dunavățu de Jos („Cetatea Zaporojenilor”), același cercetător (în colaborare cu M. Zahariade) a identificat o posibilă instalație portuară a micii fortificații romane tîrzii. În sfîrșit, alte săpături de salvare au efectuat A. Opail în zona Măcinului și V. H. Baumann la Sărchișioi (sec. I–VI e.n.), ultimele reprezentînd încă o contribuție însemnată la cunoașterea vieții rurale în Dobrogea romană.

Celelalte rapoarte din secție au reprezentat peste 20 de cercetări din Dacia romană și post romană. La Ulpia Traiana, Sarmizegetusa, capitala Daciei, colectivul numeros condus de I. Piso (Al. Diaconescu, C. Opreanu, V. Bolindeț, F. Csutak, M. Oprea, M. Vomit), la care s-a asociat și R. Étienne (Franța) pentru cercetările din forul coloniei, a continuat săpăturile sistematice cu învestigarea din *domus procuratoris*. Între rezultatele obținute se poate cita confirmarea unor observații anterioare ale aceluiași colectiv cu privire la inexistența unui „palat al augustalilor” despre care s-a vorbit mult mai înainte și cu privire la inexistența unui castru pe același loc. În plus, unele descoperiri par să se adauge datelor deja cunoscute despre locuirea postromană din fosta capitală în primele decenii după abandonarea provinciei. Două zone diferite au reprezentat obiectivul cercetării și la Apulum, prin V. Moga și R. Ciobanu și, respectiv, pentru incintă, Al. Diaconescu, I. Piso, C. Blăușă, V. Bărbuță, C. Opreanu, M. Oprea, V. Bolindeț. Dincolo de problematica urmărită pentru istoria coloniei Aurelia Apulensis, vis-à-vis de care cercetările din 1989 reprezintă încă un pas, semnalăm doar imaginea statuară a lui Liher în marmură de Bucova ca pe o descoperire de valoare artistică excepțională. Bineînțeles că, cel puțin pe linie cronologică, obiectivele cercetării din orașul Sucidava (Celeu) diferă de ale celor de mai sus și se aseamănă mai curînd cu ceea ce se întîmplă în orașele de pe limesul dobrogean, dar rezultatele importante ale săpăturilor de acolo efectuate de O. Toropu, C. Tăulea și F. Bieșu se înscriu mai direct pe linia legăturii dintre mediul provincial roman tîrziu de la sud de Dunăre și cel al fostei provincii Dacia. Pe de altă parte, săpăturile din zona unui alt oraș roman, Napoca, aduc din nou, prin cercetarea de către I. Ilica și C. Pop a necropolei romane și romane tîrzii din Cluj, str. Plugarilor, verigi de legătură între viața provincială și cea postanterioră. O tot mai bună nuanțare a etapelor prin săpăturile de la Urluieni (I. Bogdan Cătănicu), Tibiscum (D. Bunea și P. Bona), unde se confirmă și unele observații făcute pe cale aerofotogrammetrică, Valea Bistrei (A. Ardeț), Micia (A. Sion și C. Crăciun), Cîneșor (I. Dumitriu și E. Oberländer-Tirnovceanu), Hoghiz (cel din urmă cu V. Nițulescu și E. Safta), Potiissa (M. Bărbulescu, A. Cătinaș, A. Hlopărean, C. Luca, M. Grec, A. Iusar, P. Huszarik), Cășciu (Dan Isaac, P. Flugel, D. I. Isaac, E. Nemeth, D. Andreica), unde a fost localizat și *vicus*-ul, Porolissum (N. Gudea, E. Chirilă, Al. Matei, St. Bajusz, D. Tambur, unde s-a stabilit clar faza de lemn a amfiteatrului, Ilișua (D. Protase, G. Marinescu, C. Gaiu), Vărălia (E. Iacoslavski și O. Bozu). Centre meșesugărești romane de diverse categorii au fost identificate și cercetate la Romula (Gh. Popilian) și în bazinul Birzavei (O. Bozu), iar alte așezări daco-romane la Bumbești (D. Mareș și D. Ionescu), Vîrtop-Bumbești (V. Marinovici) și la Noslac (I. Mîrofan). În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, sînt de avut în vedere pentru cercetări viitoare propunerile și sugestiile aduse de C. Crăciun pornind de la studiul fotografiilor aeriene, pe baza cărora s-au putut localiza exact unele așezări și fortificații pînă de curînd deloc sau mai puțin cunoscute.

Secția a V-a, „Perioada prefeudală”, a înglobat și o parte din rapoartele cuprinse inițial într-o secție intermediară (a VI-a), în măsura în care ele s-au referit tot la trecerea de la daco-romani la români și la populațiile alogene.

Pentru secolele III–IV e.n., au fost cercetate vestigii post romane în general și, cu deosebire, aparținînd mediului cultural Sîntana de Mureș – Cerneahov. În prima situație se învecinează săpăturile efectuate de D. Bunea la Timișoara-Freidorf și în așezarea de la Criciova. În cea de-a doua, sau într-o zonă tipologică înrudită, se inseriază cercetarea de sinteză făcută de V. Palade pe baza cercetărilor sale de la Birlad – Valea Seacă, Banca, Fîntînele-Zorleni și Bogdănești Fălcu, precum și rezultatele mai noi ale cercetărilor lui Gh. Diaconu, D. Lichiardopol și Al. Niculescu de la Tîrgșoru Vechi, T. Popa, Gr. Schuster și V. Barbu pe cursul inferior al Argeșului, M. Munteanu și Fl. Rădulescu în necropolele de la Boanca și Căldărași, B. Bartok și Z. Székely în așezarea de la Chibleni, jud. Covasna, precum și E. M. Constantinescu la Gherăseni-Cremenea, jud. Buzău (salvare). Alte obiective databile în

mileniul I au cercetat V. Lazăr la Sîngeorgiu de Mureș, C. Beldiman la Uilac, jud. Harghita (salvare) și Șt. Olteanu și N. Neagu la Șirna, jud. Prahova, unde continuarea săpăturilor pare să confirme extensia cronologică a succesiunii așezărilor de acolo între sec. II—XI. Pentru cercetările de la Sînnicolaul Român, jud. Bihor, S. Dumitrașcu și I. Crișan au prezentat un raport final. Perioada sec. V—VIII a fost reprezentată printr-o serie de cercetări în așezări și necropole care, în bună parte, ilustrează și unele aspecte legate de problema continuității, evident, în măsura în care studii mai atent ale manifestărilor arheologice ale alogenilor permite o detașare mai clară între culturile materiale de sorginte daco-romană și respectiv alogenă. Iată raportorii și obiectivele de care s-au ocupat: I. Mitrea, Davideni, jud. Neamț, așezare sec. V—VII; Al. Rădulescu, Udești, jud. Suceava, așezare sec. VI—VII; D. Gh. Teodor, Lozna-Străteni, jud. Hotoșani, așezare sec. VII—VIII; G. Iuga, Vălenii Șomcuței, jud. Maramureș, sec. VII—VIII. Necropole au fost cercetate de C. Gaiu la Archiud, jud. Bistrița-Năsăud (tip Morești, sec. VI) și de Gh. Mănușu-Adameșteanu la Chilia Veche, jud. Tulcea (sec. VI—VII și VIII—X, tumulare). Cu acestea din urmă ajungem la o perioadă căreia îi corespund săpăturile efectuate de R. Maxim Alaiba în așezarea de la Gura Banca, jud. Vaslui (sec. IX—X) și de M. Comșa în sistemul de fortificații la Slon, jud. Prahova. Prin problematica arheologică-istorică și prin epocile surprinse, o mențione aparte se cuvine rezultatelor săpăturilor lui V. Boroneanț și G. P. Hurezan de la Cladova-Dealul Cătăuica, jud. Arad, sit prezentat și direct tuturor cercetătorilor veniți acolo în ultima zi a sesiunii.

Secția a VI-a, „Civilizația medievală românească”, a cuprins peste 20 de rapoarte asupra cercetării unor obiective datate între sec. X și XVIII din toate provinciile istorice românești; mai slab reprezentată a fost acum Dobrogea, pe de o parte prin absența unor raportori, iar pe de alta prin includerea unor descoperiri bizantine la cele romane, pe care le suprapuneau arheologic, în cadrul rapoartelor din secția a IV-a (Capidava, Dinogetia ș.a.). Așadar, pentru Dobrogea medievală avem de menționat doar rezultatele prezentate de S. Iosipescu. R. Verussi, A. Căpușan și S. Dumitrescu referitor la săpăturile de la cetatea Karaharman, unde s-au descoperit și trei tezaure monetare. G. Iuga împreună cu S. Iosipescu și R. Verussi au constatat, la fortificația medievală de la Dealul Mare-Cheud, Maramureș (datată de aceștia în sec. IX—XIII), existența a două rinduri de valuri și șanțuri de apărare, precum și a unui turn-locuință cu capela din sec. XIII—XIV. Rămânând într-o zonă geografică apropiată, adăugăm aici cercetarea făcută de G. Rădulescu în așezarea de la Vermeș, jud. Bistrița-Năsăud. La Războieni-Valea Socșoan, jud. Alba, M. Blăjan a efectuat săpături de salvare într-un obiectiv medieval timpuriu, și, în același județ, la cetatea Jdioara, „Cetatea Sării”, săpăturile au prilejuit o datare mai exactă: sec. X — prima jumătate a sec. XI. La Cluj-Napoca, săpăturile de salvare au adus, prin P. Iambor, date noi despre fortificația de la Calvaria din cartierul Mănăstur (sec. X—XI) și cele mai vechi urme medievale ale orașului propriu-zis, datind din sec. XIII. În jud. Sibiu, P. Munteanu Beșliu a raportat despre cercetarea citorva puncte de interes religios și meșteșugăresc: biserica Minorților și casa Hermes din oraș (identificarea unor ateliere din sec. XIII—XVI), așezările medievale de la Dumbrăveni și Săliște. În cercetarea bisericii lui Bălea din Criscior, jud. Hunedoara (sec. XIV—XV), A. Rusu, M. D. Lazăr, E. Pescaru și M. David au identificat temelii ale unei biserici anterioare din lemn aparținând cel mai probabil unei reședințe feudale. Antecedentele unei alte biserici, aceea din Nălați, jud. Hunedoara (sec. XVI), au fost investigate de A. A. Rusu și Z. Pinter. În Banat, la Remetea Mare (Timiș) și la Șopotu Vechi (Caraș-Severin), Al. Rădulescu și respectiv D. Teicu au cercetat obiective ceva mai vechi, din sec. X—XI și XII—XIII, în ultimul caz o necropolă. În Oltenia, singura cercetare medievală raportată la sesiune a fost cea a lui Gh. Cantacuzino de la Valea Minăș'irii, jud. Gorj, unde datările sînt certificate mai nou și prin monede de la Vladislav Vlaicu. Pentru Muntenia s-au înregistrat cinci cercetări: Anca Păunescu, E. Rența și Gh. Matei la Tăndărei (sec. X—XI), V. Sirbu, P. Damian și E. Safta la Căscioarele, jud. Călărași; Șt. Olteanu, N. Neagu și arh. C. Hoinărescu la biserica Sf. Nicolae Vechi Ploiești (turnul clopotniță, sec. XVI—XVIII), Anca Păunescu și E. Rența la ansamblul „Malu Basarab” din Slobozia, jud. Ialomița; aceleași împreună cu Gh. Matei au continuat săpăturile și la orașul medieval Pua Petrii, jud. Ialomița. În fine, pentru Moldova, s-au putut înregistra grație rapoartelor prezentate rezultatele următoarelor săpături arheologice: V. Spinei și R. Popovici la necropola de la Hudum-Botoșani (sec. XIII—XIV), M. D. Matei și Em. Emandi în orașul Siret — de remarcat săpăturile de la două biserici de acolo, din sec. XVIII și sec. XIV —, Al. Andronic și R. Maxim Alaiba la reședința identificată ca domnească din Vaslui (sec. XV), Al. Artimon la așezarea urbană medievală de la Tg. Trotuș (sec. XV—XVI), M. D. Matei și Em. Emandi, la Suceava unde s-au identificat, la biserica Sf. Ioan Botezătorul, temelii unui probabil prim sediu al Mitropoliei Moldovei și D. Nanu Basarab și I. Costel în sudul Moldovei, la Galați, în zona bisericii „Precista”, unde s-a descoperit un complex meșteșugăresc (cuptoare de var din sec. XVIII),

Așadar, revăzînd în ansamblu numai cîteva dintre noutățile pe care și această ultimă (cronologic) secțiune a Sesiunii le-a adus istoriografiei, constatările nu pot fi decît încurajatoare. Sînt de menționat în cele ce urmează direcții ale cercetării în care s-au obținut cîștiguri importante pe calea cercetărilor arheologice medievale : formarea orașelor și tîrgurilor, în care cadru se pot mai bine opera diferențieri tipologice și cronologice între provinciile istorice ; rolul spiritual dar și instituțional al bisericii în polarizarea nucleelor medievale de tip rural sau urban și (sau) a centrelor feudale mai vechi ; stabilirea mai clară a unor căi de influență, legătură și interdependență în cristalizarea societății medievale de pe teritoriul țării, în care proces viziunea provincială a cercetării are nevoie permanentă de confruntarea cu viziunea de ansamblu. În fond, direcția enunțată în această ultimă instanță se poate extinde la toate cercetările care vin în fața unei asemenea sesiuni anuale de rapoarte și, fie și numai gîndindu-se la măsura împlinirii acestui deziderat, lucrările din acest an au reprezentat un succes remarcabil.

